Лекція №17

на тему:

ТЕМПЕРАМЕНТ

ПЛАН

- 1. Поняття про темперамент.
- 2.Теорії темпераменту.
- 3. Психологічна характеристика типів темпераменту: холеричного, сангвінічного, флегматичного, меланхолійного. Позитивні та негативні сторони кожного типу темпераменту.
- 4. Роль темпераменту в навчанні та праці. Можливості зміни темпераменту в процесі життя та діяльності.

1. Поняття про темперамент.

"Уявіть собі дві річки - одну спокійну, рівнинну, другу – стрімку, гірську. Течія першої ледве помітна, вона плавно несе свої води, в неї немає яскравих сплесків, бурхливих водопадів, сліпучих бризків."

Течія другої – повна протилежність. Річка швидко несеться, вода в ній шумить, гримить, клекоче і, вдаряючись в каміння, розбивається в клубки піни".

Психолог В.С.Мерлін так образно порівнював людей різного типу темпераменту

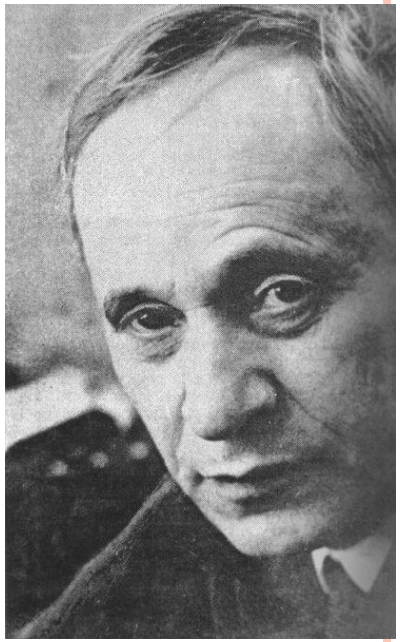

Серед індивідуальних особливостей особистості, які яскраво характеризують поведінку людини, особливе місце займає <u>темперамент.</u>

Темперамент - це індивідуальні особливості людини, що визначають динаміку перебігу психічних процесів та поведінки. Під динамікою розуміють:

- **темп;**
- **ритм;**
- **тривалість;**
- **інтенсивність психічних процесів.**

Темпераменти: ескіз статуй XVII ст., частина Grande Commande, автор Шарль Лебрен

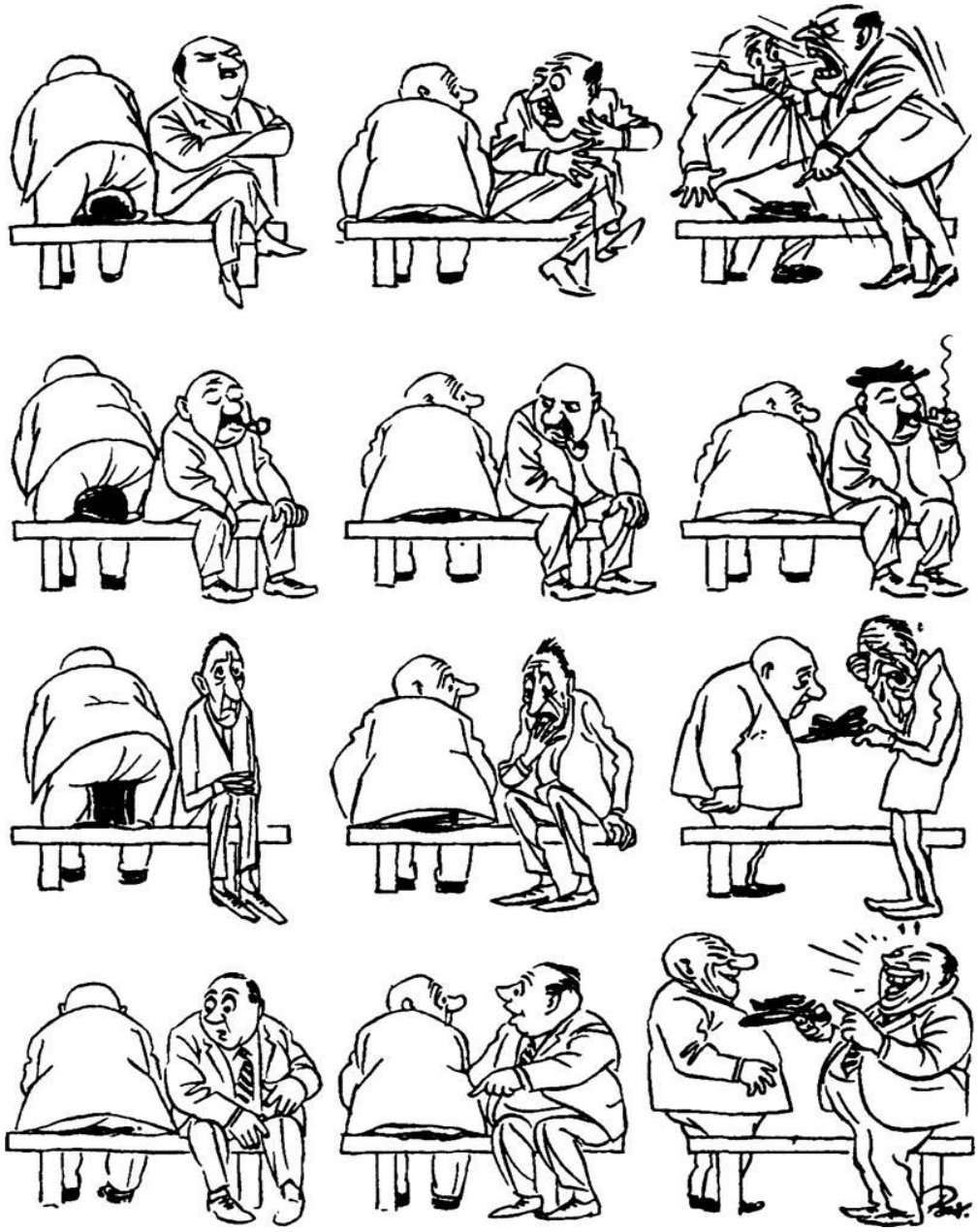

Холеричний темперамент

Флегматичний темперамент

Меланхолійний темперамент

Сангвінічний темперамент

2.ТЕОРІЇ ТЕМПЕРАМЕНТУ.

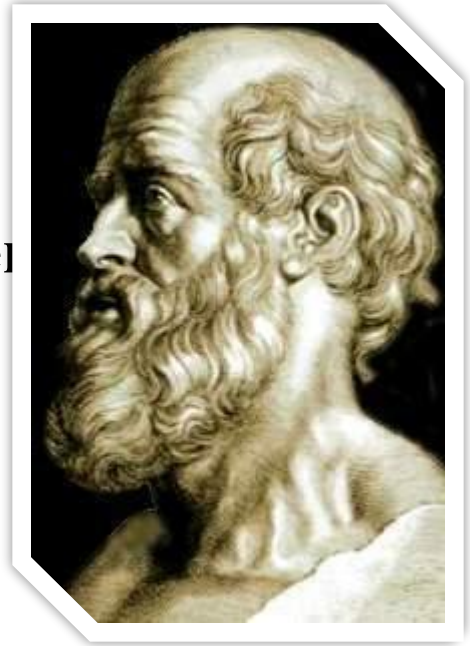

Вперше описав типи темпераменту давньогре лікар Гіппократ

(V ст. до н.е.).

Гуморальна теорія Гіппократа
(гумор – рідина)
- сангвінік - переважає кров ("сангва")
- холерик - жовч ("холе")
- флегматик - слиз, лімфа ("флегма")
- меланхолік - чорна жовч ("меланхоле")

На сьогодні залишилась лише термінологія, пояснення не відповідне дійсності.

Цікаву психологічну характеристику типів темпераменту дав німецький філософ XVIII ст. І.Кант. Він вважав:

- у сангвініка переважає прагнення до насолоди;
- у меланхоліка – нахил до печалі і суму;
- у холерика – прагнення до пристрасті;
- у флегматика – у всьому виявляється холоднокровність.

Компоненти, які визначають темперамент:

- **загальна активність психічної діяльності та поведінки;**
- **рухова (моторна) та мовно-рухова активність;**
- **емоційна активність (виражається в емоційній вразливості, імпульсивності).**

Найбільш вдалу спробу пояснити фізіологічні основи типів темпераменту зробив І.П.Павлов.

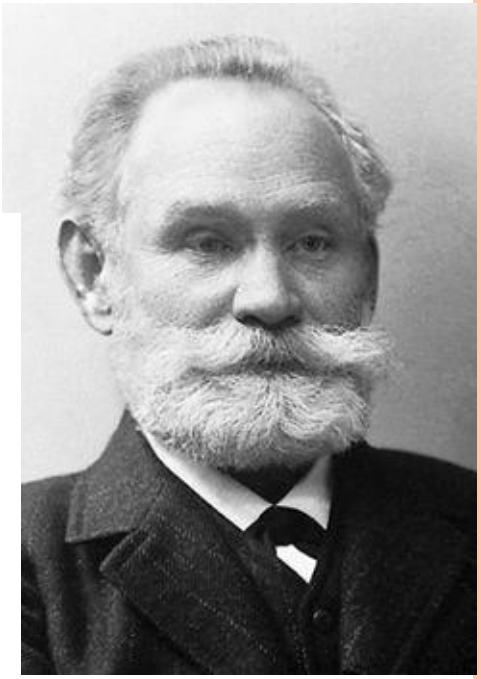

Він вважав, що в основі типу темпераменту лежить тип вищої нервової системи, що визначається властивостями збудження і гальмування:

1.Сила процесів збудження і гальмування.

2. Врівноваженість процесів збудження і гальмування.

3. Рухливість процесів збудження і гальмування.

Сила нервових процесів - це здатність нервових клітин переносити тривале чи короткочасне, але дуже концентроване збудження і гальмування.

Слабкість нервових процесів - протилежна ознака.

Врівноваженість нервових процесів - пропорційне співвідношення збудження і гальмування (неврівноваженість - протилежна ознака).

Рухливість нервових процесів - здатність нервових процесів швидко змінювати один одного (інертність, малорухливість -протилежна ознака).

3. Психологічна характеристика типів темпераменту: холеричного, сангвінічного, флегматичного, меланхолійного.
Позитивні та негативні сторони кожного типу темпераменту.

Співвідношення типів вищої нервової діяльності та типів темпераменту.

- **1. Сангвінік – сильний, врівноважений, рухливий.**
- **2. Холерик – сильний, неврівноважений, рухливий.**
- **3. Флегматик – сильний, врівноважений, інертний.**
- **4. Меланхолік – слабкий.**

ОТЖЕ, Є 3 СИЛЬНИХ ТИПИ ТЕМПЕРАМЕНТУ:
ХОЛЕРИК,
САНГВІНІК
ФЛЕГМАТИК;
2 ВРІВНОВАЖЕНИХ: САНГВІНІК, ФЛЕГМАТИК;
2 РУХЛИВИХ: САНГВІНІК, ХОЛЕРИК;
2 ІНЕРТНИХ: ФЛЕГМАТИК, МЕЛАНХОЛІК.

ПОДІЛЯЮТЬ ЛЮДЕЙ ЩЕ НА 3 ТИПИ ЗАЛЕЖНО ВІД СПІВВІДНОШЕННЯ ТИПІВ ТЕМПЕРАМЕНТУ:

- **Екстраверт /переважає холерик і сангвінік/**
- **Інтроверт /переважає флегматик і меланхолік/**
- **Аббоверт /всі типи темпераменту приблизно пропорційні/**

Немає чистих типів темпераменту. В кожного своє оригінальне поєднання, але, при цьому, якийсь тип темпераменту переважає.

НЕ МОЖНА ВВАЖАТИ, ЩО ОДНІ ТИПИ ТЕМПЕРАМЕНТУ ХОРОШІ, ІНШІ ПОГАНІ. ТЕМПЕРАМЕНТ НЕ ВИЗНАЧАЄ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ І ЇЇ ЗДІБНОСТЕЙ.

Типи темпераменту у видатних людей:

холерик:

Суворов О.В.

Пушкін О.С.

САНГВІНІК

Наполеон І Бонапарт

Лєрмонтов М. Ю.

Герцен О.І.

ФЛЕГМАТИК

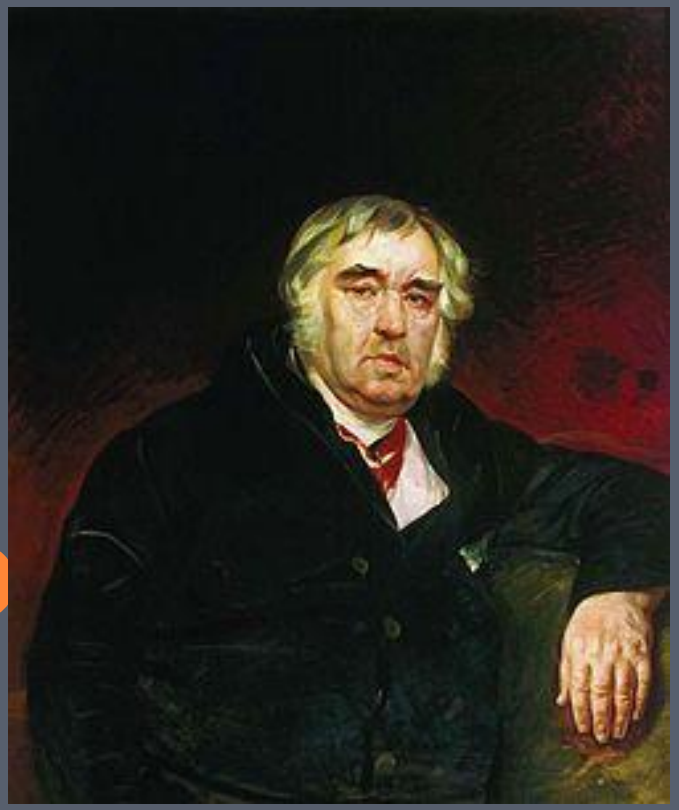

Крилов І.А.

Кутузов М.І.

МЕЛАНХОЛІК:

Жуковський В.А.

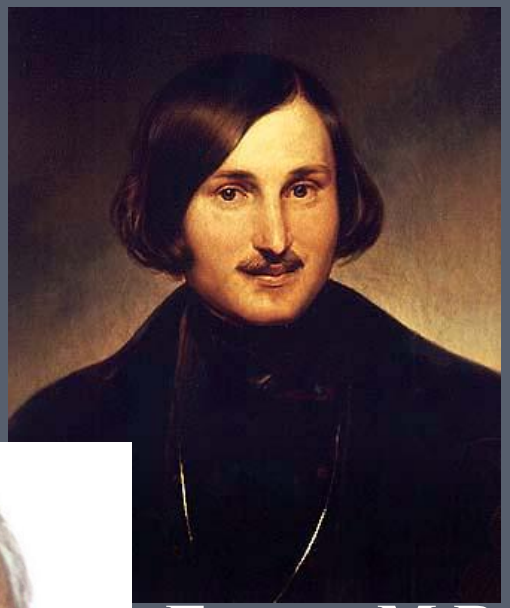

Гоголь М.В.

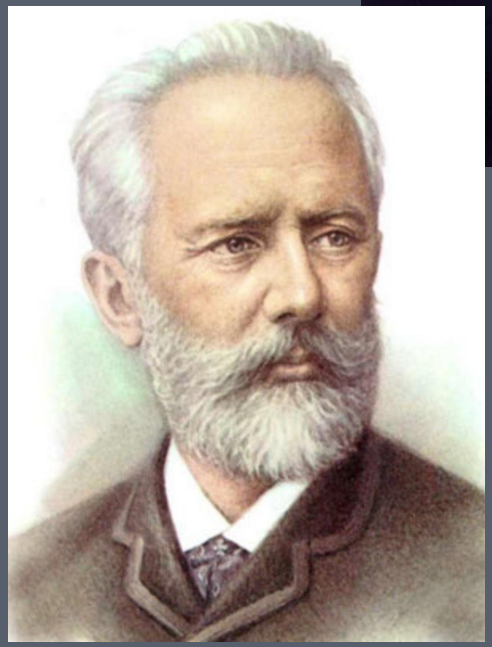

Чайковський П.І.

4. РОЛЬ ТЕМПЕРАМЕНТУ В НАВЧАННІ ТА ПРАЦІ. МОЖЛИВОСТІ ЗМІНИ ТЕМПЕРАМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ.

На думку В.С.Мерліна, тип темпераменту не виявляється з моменту народження, а лише тоді, коли дозрівають основні властивості нервової системи.

Перші вияви темпераменту спостерігаються в тому, скільки і як кричить дитина впродовж доби, наскільки інтенсивні смоктальні рухи.

Тривога у вигляді підвищеної збудливості виявляється уже на першому місяці життя; імпульсивність, як індивідуальна особливість – на початку II року життя, агресивність – у 2,5 роки.

ТИП ТЕМПЕРАМЕНТУ ВИНИКАЄ НЕ ВЕСЬ ОДРАЗУ,
А РОЗВИВАЄТЬСЯ В ПЕВНІЙ ПОСЛІДОВНОСТІ.

До специфіки вікових особливостей нервової системи в дошкільному віці належать:

- **слабкість процесів збудження та гальмування;**
- **неврівноваженість;**
- **дуже велика чутливість;**
- **швидке відновлення сил;**
- **слабо виражена інертність;**
- **звички дитини дуже нестійкі і швидко руйнуються.**

ВАЖЛИВИМ Є ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ СПАДКОВОГО І НАБУТОГО У ФОРМУВАННІ ТЕМПЕРАМЕНТУ. ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РОЛІ СПАДКОВОСТІ В ПОХОДЖЕННІ ТЕМПЕРАМЕНТУ ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ МЕТОД БЛИЗНЮКІВ, ЯКИЙ ПІДТВЕРДЖУЄ УЧАСТЬ СПАДКОВОСТІ В ПОХОДЖЕННІ ОКРЕМИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТЕМПЕРАМЕНТУ /ІНТРОВЕРСІЇ – ЕКСТРАВЕРСІЇ, НЕВРОТИЗМУ, АФЕКТИВНОСТІ/.

Однак вчені не відкидають факту зміни типу нервової системи під впливом різноманітних зовнішніх умов.

ЗМІНА ТИПУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ УМОВ ВІДБУВАЄТЬСЯ ТОМУ, ЩО ПОРЯД ІЗ ТАКИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ ЯК СИЛА, ВРІВНОВАЖЕНІСТЬ, РУХЛИВІСТЬ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ІСНУЄ І ТАКА ВАЖЛИВА ВЛАСТИВІСТЬ, ЯК *ПЛАСТИЧНІСТЬ*. КРІМ ТОГО, НЕРВОВІ ПРОЦЕСИ ПІДДАЮТЬСЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОМУ, СИСТЕМАТИЧНОМУ ТРЕНУВАННЮ.

Так, навіть дуже збудливий тип у процесі тренування може розвинути здатність до сильного гальмування.

В деяких випадках спостерігалась зміна типу темпераменту в процесі погіршення побутових і матеріальних умов, після важкої хвороби, під впливом трагічних подій і в результаті виховної роботи. Але це стосується лише окремих рис, а не типу темпераменту в цілому.

В процесі вивчення дітей дошкільного віку можна виділити такі зміни темпераменту:

- **зміна типу темпераменту в цілому;**
- **зміна окремих властивостей темпераменту;**
- **удосконалення структури темпераменту в ранньому віці.**

Фізіологічною передумовою зміни темпераменту у дошкільників є висока пластичність нервової системи.

Психологічною передумовою є підвищена вразливість, схильність до наслідування.